

Rapport

Utlendingsmyndighetenes factfinding-reise om Irak, Amman mars 2006

Offentlig redegjørelse

Håken R. Nilson
Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Kommunal- og regionaldepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Rapportene er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2006

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Hausmannsgata 26

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 35 15 00

Fax: 23 35 15 01

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Innledning	4
Formål og deltakelse	4
Kilder	5
Hovedinntrykk/hovedfunn	5
Politisk	5
Sikkerhet	5
Kurdistan-regionen.....	6
Randsonen (Kirkuk, Mosul med mer).....	6
Irak for øvrig	7

Innledning

Denne rapporten gir et sammendrag av hovedrapporten fra reisen. Hovedrapporten er unntatt offentlighet av grunner som refererer til kildene. Flere av kildene som har vært benyttet, er selv operatører i Irak. Med den høye risikoen som personer i Irak som har kontakt med, eller representerer, vestlige interesser i dag er utsatte for, må deres behov for vern tas hensyn til. Andre kilder representerer sine lands myndigheter eller mellomstatlige organisasjoner, og uttaler seg som sådanne om tredjelands myndigheter. Gjennom deres uttalelser i hovedrapporten blir Norges forhold til fremmede makter berørt.

Det foreliggende sammendraget presenterer hovedfunnene og hovedinntrykkene som ble dannet om de viktigste temaene i hovedrapporten. Uttalelsene fra de enkelte kildene, og detaljene som bygger opp under de funn og inntrykk som her presenteres, finnes gjengitt i hovedrapporten.

Formål og deltakelse

Antallet irakere som søker asyl i Norge fortsetter å utgjøre en stor andel av den samlede søkermengde. Irakere sto for den høyeste andelen av asylsøkere i første kvartal 2006 (220 søkere). I samme periode i 2005 rangerte irakere på fjerde plass, med 125 søkere. For hele året 2005, var irakerne imidlertid den største gruppen, med 671 søkere. For hele 2004 utgjorde irakerne den fjerde største gruppen (413 søkere).

Anførselene som fremsettes av de irakiske asylsøkerne refererer vanligvis til problemstillinger som er vanskelige å undersøke uten inngående kjennskap til den spesifikke situasjonen i ulike deler av landet. Den usedvanlig turbulente situasjonen i landet gjør det til en desto større utfordring å skaffe seg førstehånds kunnskap.

Reisen ble foretatt med formål å oppdatere utlendingsmyndighetene på problemstillinger som ble dekket ved forrige besøk, i desember 2004. I tillegg ble enkelte nye problemstillinger tatt opp. I hovedsak ble vekten lagt på temaer som knytter seg til den arabiske (og største og mest ustabile) delen av landet. Nord-Irak (Kurdistan-regionen) inntar således en mindre fremtredende plass i rapporten.

Delegasjonen ble ledet av seniorrådgiver Håken Nilson (Landinfo), med deltakelse av seniorrådgiver Cathrine Qvale (UDI) og rådgiver Anne Helgerud (UNE).

I lys av sikkerhetssituasjonen i Irak, ble Amman ansett som det best mulige stedet for møter om de aktuelle problemstillingene. De fleste operatører som har aktiviteter inne i Irak driver disse fra Amman.

Foruten å bidra med verdifull informasjon gjorde den norske ambassaden i Amman et omfattende arbeid med forberedelse og gjennomføring av delegasjonens program i Amman. Ikke minst stilte ambassaden generøst sine lokaler og alle øvrige støttefunksjoner til disposisjon. Det ble holdt i alt 24 møter.

Hovedrapporten er delt inn slik at den først behandler situasjonen i Kurdistan-regionen. Deretter flyttes fokus til områdene rett syd for denne, der byen Kirkuk samt andre byer som er

helt eller delvis under kurdisk kontroll, befinner seg. Dette er områdene som det fortsatt er uavklart om på sikt skal inngå i Kurdistan-regionen (de tre nordlige provinsene). I asylsaksbehandlingen kalles disse områdene gjerne ”Randsonen”. Den største delen av rapporten behandler dernest problemstillinger knyttet til de øvrige deler av landet. Sluttkapitlet dekker et par tilstøtende emner, så som statsløse palestinere og praktiske arrangementer i Irak for returnerte irakere.

Kilder

Følgende kilder ble konsultert i separate møter:

Vestlig medier

En kristen irakisk menighet i Amman

Ikke-statlige internasjonale organisasjoner

Internasjonale humanitære organisasjoner

FN-organisasjoner

Norske humanitære organisasjoner med aktiviteter i Irak

Norske bedrifter med aktiviteter i/overfor Irak

Et kurdisk politisk parti

Parlamentet i Kurdistan-regionen

Et forskningsinstitutt fra et vestlig land som driver aktiviteter overfor Irak

Vestlige ambassader

En ambassade fra et land i regionen.

Hovedinntrykk/hovedfunn

Politisk

Optimismen som mange av møtekontaktene ga uttrykk for i 2004 på grunnlag av utviklingen i Irak til da, syntes nå å være så godt som borte. Innenfor nesten alle temaer som ble dekket var hovedinntrykket at det går fra vondt til verre, og at den politiske prosessen i landet er til liten hjelp. Dette på tross av at valgene og folkeavstemning var blitt avviklet som planlagt og med god oppslutning.

To unntak pekte seg ut. Det gjelder helseinnsatsen, der det skal ha skjedd en forbedring, samt utviklingen i Kurdistan, som følger at annet og mye mer løfterikt spor enn resten av landet.

Sikkerhet

Hovedinntrykket en hadde på forhånd - relativ orden i Kurdistan, krigsliknende tilstander i de sentrale og vestlige deler, samt lovløshet og svake myndigheter men mindre stridsaktivitet i syd - ble i det store og hele bekreftet.

Kurdistan-regionen

Den forholdsvis stabile utviklingen i området fremsto som mer betinget enn en tidligere har hatt inntrykk av. Flere kilder viste til uløste motsetninger mellom de kurdiske partiene, og at disse vil komme til overflaten igjen etter hvert som statusen for grenseområdene mellom Kurdistan og resten av landet avklares, og kurderne sikrer kontrollen over sine deler av disse områdene.

Enn så lenge virker det som om rettsvesenet fungerer nokså profesjonelt og rimelig uavhengig av myndighetene. På tross av ryddige formelle ordninger, er det likevel fortsatt noe uklart hvilken rolle politisk og klanmessig tilknytning spiller ved utnevning av dommere og i de enkelte rettsavgjørelser.

Kurdiske regionale myndigheter avviser i prinsippet ingen irakiske kurdere som ønsker å bosette seg i de tre nordlige provinsene. Alle tillates å reise inn, men de vil bli sjekket i etterhånd. Personer uten opprinnelse i de tre provinsene, vil bli underlagt en sikkerhetssjekk. De som ikke aksepteres som følge av det som fremkommer der, vil ikke få lovlig opphold. Ingen av kildene kunne bekrefte at kurdiske myndigheter deporterer kurdere som ikke har lovlig opphold. De fleste irakiske kurdere har familieband til området, også de som er født andre steder i landet. Kurdiske myndigheters system for person-/folkeregistrering fremstår som ryddig.

Myndighetene aksepterer generelt ikke irakiske arabere som måtte ønske å bosette seg på ubegrenset tid. Arabere som kommer på tidsbegrenset arbeidskontrakt tillates å bo i området under arbeidskontraktens varighet.

Bildet av kvinners stilling og beskyttelse synes sammensatt. I Kurdistan-regionen er det blitt etablert støtteordninger som ligger langt foran det som er vanlig i denne delen av verden, og myndighetene virker engasjert i å tilby konkret beskyttelse samt redusere tradisjonsbestemte overgrep mot kvinner. Det er likevel spørsmål om hvor effektive de tilbudene som finnes er, og om hvor mange som faktisk har mulighet til å gjøre bruk av dem.

Militante islamister synes ikke å ha fått fotfeste, selv om enkelte lykkes med å ferdes i området. Kurdiske myndigheters oppfatning av den trusselen de militante islamistene utgjør, synes å bygge på en oppfatning av dem som "vehicles" for arabisk innflytelse i Kurdistan. I en setning ble dette uttrykt som at "med islamisering vil det komme arabisering". Det kunne virke som om Halabja-området fortsatt bekymrer myndighetene, uten at dette ble sagt direkte. I dette området har kurdiske islamistiske miljøer tradisjonelt hatt fotfeste, og de mer moderate av disse har fortsatt politisk innflytelse der.

Randsonen (Kirkuk, Mosul med mer)

Sikkerheten i Kirkuk syntes dårligere enn på forhånd antatt. I Mosul virket det som om den kurdiske bydelen er blitt nokså godt sikret mot terror, men dette bildet står fortsatt i kontrast til meldinger om stor frykt blant den kurdiske befolkningen i byen etter bølger av uro i fjor sommer og i vinter.

Turkmenerne synes å ha en godt etablert posisjon selv om de klager over politisk diskriminering. Kristne synes å føle seg tryggere og bedre behandlet av kurderne i de tre nordlige provinsene enn i Randsonen. Arabere som flyttet til området under tidligere regimers arabiseringskampanjer og som fortsatt oppholder seg der, frister en marginalisert tilværelse.

Irak for øvrig

Borgernes beskyttelse synes i liten grad å være ivaretatt av myndighetene, men desto mer av tradisjonelle kilder som klan, familie og religiøse ledere. Religiøse ledere synes å ha størst muligheter til å gi den enkelte beskyttelse i de shiamuslimske områdene i syd. Mye gjenstår før politi og rettsmyndigheter kan fylle rollen sin, enn si oppnå tillit i befolkningen. På lovgivningsområdet fremstår situasjonen som uoversiktlig, da bl.a. mange av dekretene som ble innført av Saddam Husseins Revolusjonsråd delvis og stedvis viser seg å ha blitt gjeninnført etter at de først var blitt opphevet en bloc.

Sikkerheten for lokalt ansatte/tjenesteytere hos de multinasjonale styrkene og andre vestlige interesser synes dårlig. Irakere som tar slike oppdrag, utsetter seg for fare, men blir samtidig avlønnnet vesentlig mye bedre enn i det ordinære irakiske arbeidsmarkedet. Det ordinære arbeidsmarkedet er for øvrig svært dårlig, med en meget høy ledighet. Det vil være en viktig inntektskilde for hele familien dersom et familiemedlem kan skaffe inntekt fra oppdrag/ansettelse hos vestlige interessenter. Medlemmer av den lokalansattes/oppdragstakers familie vil ikke kunne se bort fra risiko for represalier som følge av et familiemedlems arbeids/oppdragsforhold. Lokale stammeledere ser i noen grad ut til å kunne gi familien beskyttelse mot represalier fra motstandere av det multinasjonale nærværet/de nye irakiske myndighetene.

Samtlige kilder oppgir at kvinners situasjon i den arabiske delen av landet er blitt drastisk forverret siden invasjonen i 2003. Verken i nasjonal politikk eller på myndighetsnivå synes det å være evne eller vilje til å gi kvinner beskyttelse, eller til å interessere seg for kvinners forhold. Islamisering av samfunnet og mangel på statlig myndighetsutøvelse presser kvinner tilbake i tradisjonsbaserte roller i bredt omfang. Kvinneorganisasjoner er bekymret for sterke religiøse og politiske miljøer som presser på for å reversere eksisterende lovgivning som formelt gir kvinner en bedre stilling enn disse miljøene ønsker.

Konfliktnivået i forholdet mellom de sunni- og de shiamuslimske delene av den arabiske befolkningen synes tydelig å øke. Bl.a. mener man nå å se stadig sterkere tendenser til at tidligere integrerte lokalsamfunn og familier faller fra hverandre. Mindretallsbefolkningen på stadig flere slike steder flytter ut til området der deres egen gruppe er i flertall, som følge av provokasjoner, trusler og væpnede anslag. Mange blandede sunni/shia-familier skal likeledes ha blitt splittet. I de voldelige oppgjørene som finner sted er det vanskelig å få øye på noen bestemte målgrupper på noen side, men unge menn skal i alminnelighet være mest utsatt. Mye av volden kan ha kriminelle årsaker selv om den tilsynelatende har med religiøs tilknytning å gjøre.

De kristne skal ha fått en klart forverret situasjon etter det gamle regimets fall. De kristne miljøene synes å ha mistet mye av sitt økonomiske grunnlag. Dette bestod for en stor del av enkelte sektorer av næringslivet, bl.a. handelen med alkoholvarer. Mange av de mest ressurssterke kristne familiene skal ha forlatt landet. I enkelte områder, som i et område utenfor Mosul med rene kristne landsbyer, makter innbyggerne å opprettholde sikkerhet ved

egen hjelp. For øvrig synes det å herske utrygghet der hvor de lever sammen med andre deler av befolkningen. De kristne blir av mange ansett for å ha vennligsinnet holdning til amerikanerne, og å ha vært favorisert av det forrige regimet. I tillegg er de kristne miljøene i mange tilfeller velstående. Slikt, mer enn religionen deres i seg selv, skal være de sentrale faktorene bak de kristnes utrygghet i dag.

Tidligere medlemmer av Ba'ath-partiet risikerer fortsatt forfølgelse ut fra private hevnmotiver. Samtidig består mange av de gamle nettverkene mellom tidligere Ba'ath-medlemmer, slik at Ba'ath som et politisk element i samfunnet ikke synes å være helt avskaffet.

Innen helsesektoren ble det vist til positive resultater for befolkningens helsetilstand. Gjennom systematisk innsats skal det ha lyktes å holde landet fritt for polio og kolera. Sykdommer som malaria og meslinger har blitt sterkt redusert.

Primærhelsetjenesten, som også omfatter fødsel og barnehelse, er gratis for alle. Oppussing av primærklinikker skal være i jevn fremgang, mens bruksfrekvensen er ukjent. Tilgangen på medisin beskrives som god over hele landet. Prisnivået er lavt nok til at de fleste kan skaffe seg medisiner for vanlige sykdommer. Distribusjon og utvalg dekker hele landet. Offentlige sykehus står for ca 25 % av den medisinske behandlingen.

Det er mange private sykehus, og flere av disse tilbyr behandling av vanlige sykdommer for en rimelig penge, iblant gratis hvis pasientens familie er ubemidlet.

Kreft anses som et stort problem. Det store omfanget skal bl.a. skyldes forurenset luft og vann, samt lekkasjer til jordsmonnet fra store mengder ammunisjon, våpen og industriavfall i tett befolkede deler av landet. Det er et stort behov for utstyr til cellegift- og strålebehandling. Tilbudet om slik behandling er nokså begrenset i dag, og man må til utlandet for å få ordentlig behandling/oppfølging. De krefttypene som dominerer, varierer regionalt – leukemi i syd og nyre/ryggmarg i vest.

Tilbudet om psykiatrisk behandling er svært tynt, og nærmest ikke-eksisterende i syd. Det er i alt ni behandlingenheter i landet i dag. Fire nye er under oppføring. På flere av enhetene er det bare penger til å lønne personalet. En viss kapasitetsøkning skal være underveis, og det planlegges for at hver provins skal ha ett behandlingssted hver. Tilbudet om barnepsykiatri skal være langt bedre i Kurdistan-regionen enn i landet ellers.